

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Malba 3

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Moje renesance
My Renaissance

Vypracoval*a: Matěj Čech
Vedoucí diplomové práce: MgA. Josef Bolf, MgA. Jakub Hošek
Oponent*ka diplomové práce: MgA. Gajarský Dominik

Akademický rok 2023/2024

Úvod

V průběhu posledních let jsem se ve své tvůrčí činnosti zaměřoval především na hudbu a video. Tato zkušenost mě přivedla k úvaze nad tím, jaké kvality jsou pro mě důležité u „závěsného obrazu“. Při psaní hudebních textů jsem se vždy snažil pracovat s motivy tzv. generačního obrození, jakési období obrození národního, přičemž jsem se zaměřil na mýty spojené s generací Z než na národní identitu. Tento proces mě přivedl k myšlence přenést témata mé hudby do obrazů, kde se zaměření na generaci rozšířilo o mytologii o českém území a naše lokální tradice. Chtěl bych zdůraznit, že tato diplomová práce není pouhou ilustrací mé dosavadní hudební tvorby – nese vlastní témata a zároveň si klade za cíl zkoumat kvality obrazu v postinternetovém prostředí.

Figury

Kdo je na mých obrazech

Na obrazech, které předkládám jako závěrečnou práci, se objevují představitelé generace Z, postironičtí znalci internetových memů a vizuální edgelordi. Termín "vizuální edgelordi" označuje lidi, kteří se obvykle na internetu snaží zaujmout nebo šokovat pomocí výrazných a kontroverzních vizuálních prvků. Tato generace vyrůstala se smartphony v ruce a trávila hodně času online, což vytvořilo digitální generaci s nízkým prahem pozornosti. Je to moje generace, generace, které se věnují i ve své hudební tvorbě a v textech. Vnímám je jako zástupce digitální online kultury, kteří proplouvají světem, jemuž vládne generace jiné.

Móda

Důležité je oblečení, které mají postavy na sobě. Zrychlená doba je dobře ilustrována akcelerovanými módními cykly. Právě pomocí módy se nejlépe ukáže kulturní resp. subkulturní sounáležitost. Postavy na mých obrazech jsou oděny v trikách s potisky, jimiž odkazují na motivy z české populární kultury. Lidé oděni jako z extravagantního "high fashion" mola, kombinují drahé

značky s fotbalovým dresem, kopačkami nebo trikem s Richardem Genzerem. Módní trend, pro který online komunita věnující se módě, (např. youtube kanály This Is Antwon nebo Frugal Aesthetics), vytvořila pojem “postironická” móda.

Postironie

V současném online prostředí, kde je pozornost ostatních jednou z nejcennějších komodit, klasické komunikační prostředky přestávají stačit. Ironie ve svých nejjednodušších podobách je vyhrazena "Normíkům". Generace formovaná internetem, s jeho neustálou nejistotou, informačním přetížením a libováním si v trollingu, potřebuje jít dál. Kulturní přesycení nahodilostí a absurditou vede k zálibě v "pikantnějších" metodách komunikace. Je-li ironie brněním, které slouží k odpoutání se od vlastního přesvědčení, pak je postironie věží ze slonoviny, příliš vysokou na to, aby se k přesvědčení jejího obyvatele nikdo nikdy nedostal. Sarkasmus už nemá dostatečnou váhu a působí zastarale, takže se objevuje potřeba těžšího kalibru. Ironie zmuťovala v něco, co se sotva podobá jejímu původnímu použití. Výsledkem se musel stát komunikační nástroj, který je v ironickém světě schopen vyvolat reakci.¹

Cílem mé práce není sémantická analýza postironie, a tak uvedu jen jednoduché příklady. Ironii v módě si představte na příkladu nošení zjevně neoriginálních, “fejkových” kousků renomovaných návrhářů. Ironicky nosím triko Adydas, nebo Lowcoste.

Pro představení postironie v módě bych zase sáhl po jiném příkladu: K high fashion kouskům si vezmu fotbalový dres. Široká veřejnost neví, jestli jsem fotbalový fanoušek, nebo jestli si dělám srandu z fotbalových fanoušků, když kombinuji Pradu a slávistický dres. Postironické je to obojí: mám kladný vztah k fotbalu, ale zároveň si uvědomuju, že je absurdní nosit fotbalový dres například na vernisáž, krom toho jsem si vědom i negativních konotací, které se s fotbalem pojí (např. rasismus na tribunách nebo agresivita).

¹ Markowski, Miron. Pragmatics of irony and post-irony in internet memes [online]. Kraków, 2022 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: https://www.academia.edu/88185107/Pragmatics_of_irony_and_post_irony_in_internet_memes. Master thesis. Jagiellonian University, Institute of philosophy. dr Leopold Hess

Další příchuť postironie má i hyperpopová hudba, která se vyznačuje zkreslenými zvuky, nesouvislými texty a recyklací populárních hudebních žánrů. Sophie, GFOTY, 100 geecs a Dorian Electra patří mezi typické umělce tohoto žánru. Vycházejí z populární hudby, ale zároveň ji představují v komplexnějších hudebních aranžích.

Postironická kombinace nízkého (populárního) a vysokého je výtvarnému umění samozřejmě velmi blízká.

Umění pro Duchampa, všechna umění, se řídí stejným zákonem: meta-ironie je jim vlastní v samém duchu. Je to ironie, která ničí svou vlastní negaci, a proto se vrací v afirmaci.

Octavio Paz, "Marcel Duchamp: Appearance Stripped Bare"

Fontána Marcella Duchampa je obdobný případ podobný tomu našemu s fotbalovým dresem, akorát místo fotbalového dresu máme pisoár a funkci high fashion oblečení plní galerijní prostor. Dalo by se říci, že to, co je umělecký trend posledních několika let, tj. snaha překračovat očekávání veřejnosti toho, co patří a co nepatří do galerijního prostoru, objevil svět módy až nyní. Dalším důležitým aktérem je Andy Warhol. Nejen svou tvorbou, ale i svým téměř "kauffmanovským" chováním nechával lidi v rozpacích, zda-li své činy a názory myslí vážně nebo nikoli.

Poslední zastávka post ironie ve výtvarném umění musí být tvorba Brada Troemela, jehož dílo chci využít jako oslí můstek pro další zkoumání jednoho z témat mé práce, a to kvalitu vizuální produkce v postinternetovém období.

Realismus této doby

Ať to byli realisté 19. století, socialističtí realisté, nebo umělci francouzského Nového realismu šedesátých, vždy šlo o vymezení se vůči manýře, převládající v tehdejšímu světě umění. Akademismus s historickými náměty, historický modernismus nebo abstraktní expresionismus byly z pohledu realistů odtržené od skutečnosti. Umění, které uvedu jako příklad, se vůči ničemu podobnému nevymezuje, ba dokonce by se mohlo zdát, že je samo o sobě manýristické. Proč tedy takové umění nazývat realismem? Mluvím-li o realismu, přemýšlím o něm v tom nejprostším smyslu slova, jako o vizuální reprezentaci reality kolem nás. Mé označení "Realisté" je nálepka pro

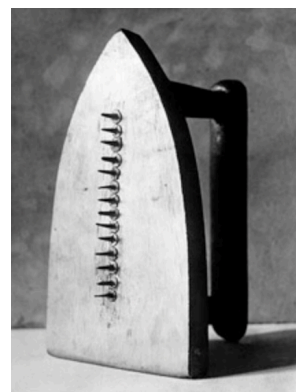
ty, jejichž optika, byla poznamenána novými technologiemi a nebo jevy jimi vyvolanými. Střet umění a technologie není samozřejmě nic nového, oko renesančního nebo barokního malíře bylo moudřejší o geometrickou mřížku nebo promítací efekt camery obscury, impresionisté mohli vyrazit do přírody díky lepšímu balení a provedení olejových barev, plno secesních nebo i raně modernistických malířů postavilo jejich práci na věrnosti nebo odboji proti fotografii, ruští konstruktivisté se snažili o obecný průsečík technologie a umění, zkrátka nové technologické výtvarnictví zcela zjevně dostávájí umělce do situací, kdy se jim buď brání nebo je vezmou za své. Jestliže bylo spousta modernistických malířů ovlivněno vznikem fotografie, tak tito realisté jsou stejným způsobem ovlivněni nadměrnou vizuální produkcí ve světě internetové kultury, fotografickou optikou, digitální postprodukcí nebo obrazovou distorzí. Co považují za největší silové pole ohýbající oko takového umělce, je záplava obrázků na sociálních sítích. Americký umělec Brad Troemel ve své eseji z roku 2014 přichází s pojmenováním *Aesthlete*, kterým popisuje umělce, kteří se v dnešní době snaží udržet relevanci. „Aesthlete na sociálních sítích produkuje obrovský a konstantní proud práce, aby dokázal surfovat na vlně pozornosti v moři obří konkurence ‚newsfeedu‘ jeho diváků, jinak by se sám stal pouze vlnou, kterou sjíždí.”² Sám Troemel je jedním ze zakladatelů Tumblr stránky „The Jogging“. Původně online galerie The Jogging fungovala v tradici umění institucionální kritiky po vzoru Marcela Broodthaerse, později šlo však Troemelovi o virální potenciál, který galerie skýtala. Troemel platil umělcům, aby každý den přidávali jejich umění právě na Jogging. Záplava obrázků naplnila očekávání a plno uměleckých děl z tohoto Tumblr blogu se dalo považovat za virální. O jaké obrázky šlo? Většinou se jednalo o digitálně upravované fotky s velmi nízkými, civilními, náměty, často šlo pouze o tzv. Shitposting. Podle Troemela se příspěvky Joggingu daly zařadit do tří skupin: „Pohotshopový podvod“ (divák měl zůstat v nevědomosti, zda-li se jedná o reálnou fotografii, či nikoli), „Poničené technologie“ (obrázky rozmlácených telefonů, nebo počítač plný cigaret o něj típnutých) a „Sochy z jídla“.³ I přes toto rozřazování měly jedno společné, kombinovaly objekty v nekonvenčních souvislostech. Kulturní publicista Adrian Chen se ve své eseji o Troemelovi nad tímto jevem pozastavuje: „Ty nejpoutavější produkty internetové kultury—videa, hlášky nebo věci objevující se na našich feedech- získávají jejich sílu z radikálního posunu v kontextu.”⁴ Ovoce rozházené na

² Troemel B. Athletic Aesthetics. 2013, <https://thenewinquiry.com/athletic-aesthetics/>

³ Troemel B. the post internet report. 2023, video, <https://www.patreon.com/posts/post-internet-80981674>

⁴ Chen A. Brad Troemel, the Troll of Internet Art, 2017, <https://www.newyorker.com/magazine/2017/01/30/brad-troemel-the-troll-of-internet-art>

motoru auta, sušenky Oreo obložené sýrem, chleba namazaný olejovou barvou nebo Macbook ponořený v plné vaně. Pro někoho vtip, pro někoho snaha šokovat a pro někoho zkrátka divnost. Často lidé tvorbu těchto umělců dávají do souvislosti se surrealismem a jeho vizualitou. Já se domnívám, že právě surrealistická rekontextualizace nebo bizarnost, zapříčiněná umělcovou snahou „jezdit na vlně obří vizuální konkurence“, je právě současným realismem těchto umělců. Jedná se o obrazovou evoluci. o kombinaci vizuálního přesycení a nových technologií. Umělcům od dob fotografie již dávno nejde o mimésis, ani nebojují s fotografií jako modernisté nebo se nesnaží o přehnanou efektnost, o překročení trojrozměrného prostoru, nesnaží se o smyslovou transgresi poháněnou technologickými možnostmi v podobě 3D brýlí nebo VR headsetu. Kouzlo, kterým tito umělci dokáží zaujmout naši pozornost, je mnohem více subtilní. Nabízí se porovnání umění z blogu *The Jogging* s prací některých historických surrealistů. „Photoshopový podvod“ připomíná sochy umělkyně Meret Oppenheimové, fotografie Man Raye nebo obrazy René Magritta. Rozdíl spočívá v tom, že tyto dvě skupiny mají zcela jiné výchozí body. Dokonce v rámci toho, co dějiny umění považují za surrealismus, se nedaří najít společný jazyk: „Pro mnohé historiky umění je surrealismus nepostižitelný právě pro stylistickou schizofrenii.[...] Surrealistická díla jsou pak tříděna do různých skupin. Některé z nich odrážejí psychoanalytické momenty jako kastrální úzkost a fetišismus; jiné se vztahují k palčivým zkušenostem z první světové války.”⁵

Zleva: obrázek z The Jogging, Meret Oppenheim, Man Ray

Dalo by se říct, že Noví realisté se snaží o rekontextualizaci znaků, nebo že jejich práce je v něčem podobná té Oppenheimové nebo Man Raye, domnívám se však, že jejich vizuální jazyk je pouze evoluce realistické manýry. Realistická manýra je pro mě něco jako stylová konvence své doby: například kombinace perspektiv při zobrazování lidského těla v malbách figur ve starém Egyptě,

⁵ Kol. autorů, *Umění po roce 1900*, str. 197, 2007, Slovart (ČR)

styl Byzantských ikon nebo fetiš perspektivy v raně renesančních malbách italských mistrů. V naší době jsou stylové konvence samozřejmě akcelerované, nejvýstižnější příklad je evoluce humorných obrázků posledních tří generací (memes). Právě memes poslední generace Z, a mladších, jsou specifické pro absenci kontextu. Podobnou rekontextualizaci najdete i v dílech zmiňovaných realistů naší doby.

Evoluce memes zleva: Jedna z prvních tzv. LOLcats, první objevení meme s tzv. rage guy, deep fried meme

Zároveň pro stále více umělců, kteří používají internet pro distribuci své práce, začal být největším problémem způsob, jak vyčnívat z moře nekonečného množství informací a vizuálních stimulů. Umělec Cory Arcangel při uvažování nad tímto fenoménem přišel s pojmem „syndrom čtrnáctiletého finského chlapce“ (fourteen-year-old Finnish-kid syndrome), kdy jakýkoli teenager s Iphonem může vytvořit cokoli, co v online prostoru zaujme vaši pozornost. Podle Troemela bylo řešením osvojit si fanatickou online produkci bizarních obrazů.

Takovýto realismus může evokovat postironické tendence, zároveň byl tento myšlenkový proces důležitý při přemýšlení nad obrazovou produkcí jako takovou.

Maximalismus

Poslední důležitý termín, který se vztahuje opět k módě, je maximalismus. Maximalismus je estetický přístup, který se vyznačuje přeplněností, formalismem a vydatným užitím dekorativních prvků. Právě postironická móda je často maximalistická. Například značka Online Ceramics, podle fashion youtubera This is Antown, představuje dobrý příklad: *“Máte značky jako Online Ceramics, jejichž celá identita je založená na rané webové grafice nultých let [...] maximalismus a ironie je evidentně jejich cíl.”* Deepfried memes (meta internetové memy, které odkazují na vlastní recyklaci tím, že jsou těžce rozpixelované a několikrát komprimované, tzv. “usmažené”), nebo postironická móda sdílí prvky přesycených vizuálů, humoru a surrealismu. Maximalismus také dobře ilustruje tvorba mladého hudebníka AgusFortnite2008. Jak jeho oblečení, tak i videoklipy a hudba sdílejí maximalistickou distorzi:

Prostředí

Zaalpská renesance

Podobně jako ve svých hudebních textech, kde pracuji s Pražským geniem loci, je pro mě důležitá umělecká tradice střední Evropy doby „předkosmopolitního“ malířství. Mluvím o výtvarném umění, které bylo příznačné pro určitá místa. Malířské tradice, které toto splňují, jsou pro mě odštěpky renesančního schizmatu na zaalpskou a jižanskou renesance. Rysy jednotlivých renesancí nejsou předmětem mé práce, ale oblasti, které jsou typické každou z nich, jsou podstatné. Zatímco jižanská renesance pro mě představuje katolickou, slunnou část Evropy, stavějící na dědictví

antického Říma, v klasickém duchu a kolébkou humanismu, zaalpská renesance představuje Evropu jdoucí jiným směrem, protestantskou, ovlivněnou gotikou tj. z pohledu románsko katolické Evropy, více barbarskou a tmářskou.

Samotná malířská tradice zaalpské renesance pro mě vizuálně znamenala ucelený prostor, kde jsem mohl pohodlně rozehrát dynamiku figury a pozadí. Kromě toho tato renesance, která si stále zachovává vliv gotického stylu v malbě postav (charakteristické esovité prohnutí figur), zápasí s perspektivou, vyznačuje se detailní kresbou a nepastózní valérovitou malbou, představuje jakousi fiktivní lokální tradici. Vytváření lokálních historických polopravd je mi blízké. Pohádky, které si vyprávíme dodnes o naší české kotlině, se nesou v poněkud tmářském duchu. I dnes vnímáme Česko jako méně kulturní než naše kosmopolitní evropské sousedy, Čechy jako xenofobní nebo – promiňte mi citaci Reinharda Heydricha – jako „smějící se bestie“. Všechny tyto kvality jsou pro mě důsledkem absence humanistické renesance zapříčiněné husitskými válkami. Jižanská renesance, stavící na ideálech starého Říma, kulturně rozvinutá, je pomyslným kulturním protipólem naší tradice. Portréty umělců jako Jan Van Eyck, Hans Memling, Robert Campin, Hugo Van Der Goes, Albrecht Dürer nebo Lukas Cranach – to všechno je mi lokální inspirací. Samozřejmě si uvědomuji, že spojovat zaalpskou renesanci s naším územím je téměř kunsthistorický zločin, ale například umělec působící ve Španělsku, Ayne Bru, pocházel patrně z Brna a postavy z děl Mistra Litoměřického oltáře velmi blízce připomínají ty z díla Dierica Boutse, takže vlámské a středoevropské vlivy zde byly také přítomny.

Zleva: Ayne Bru, Mistr Litoměřického oltáře, Dieric Bouts

Lokálnost vnímám jako úzce spojenou s autenticitou. Obrat k lokálnímu pro mě ilustruje trend odklonu od globalismu, doznívající snahu o internacionálnost, znamená to pro mě nihilistickou desiluzi z globalistického idealismu. České země byly jedny z prvních, kde se probudil duch náboženské reformace, který později vyklíčil v protestantství. Historické zařazení našeho území k zaalpské renesanci je hodně násilné, ale je to pro mě vlastenecká konstrukce obdobná těm z dob národního obrození. Renesance na našem území kvůli husitským válkám není zcela zastoupena, a tak si její podobu dovolím volně domýšlet. Vytváření staronových mýtů pro mě znamená vlnu nového národního obrození. Návaznost na lokální malířskou tradici, třebaže fiktivní, a snaha o národní uvědomění, je tak v principu postironické, vezmeme-li v potaz popularitu nacionalistických tendencí, negativně spojovaných s populistickými vládami napříč Evropou, nebo xenofobních hlasů současnosti. Uvědomuji si její konotace pozitivní i negativní. Beru si na sebe triko s Českým lvem, ale neposlouchám Daniela Landu.

Minimalismus

Při rozhodování o tom, do jakého prostředí takové figury zařadit, pro mě byly nejdůležitější dva faktory: kontrast a lokální malířská tradice.

Kontrastem k hodně výrazně oblečeným figurám měla být střídmost minimalistických interiérů. Architektura vycházející z tradice Mezinárodního stylu, myšlenky Van der Roheho „méně je více“ nebo přístup Le Corbusierův. Minimalistická architektura byla také dobrým východiskem kvůli svojí kvalitě: čistotě vůči okolnímu světu, veřejnému prostoru, který je jinak znečištěn reklamami, přelidněním a informačním smogem. Kvality, které zapřičiňují nepříjemné vizuální přesycení, stejně tak jako maximalistické oblečení mých postav.

Ať to byla historicky moderní architektura, která reagovala na dekorativní prvky architektury secesní nebo klasicistní, nebo architektura reagující na přebujelé dekorace architektury postmodernismu. Oba tyto trendy vyznávají plošnost, prázdné, vzdušné a prosklené prostory nebo funkčnost. Mé figury tak spíše vyniknou.

Závěr

Přemýšlení nad tím, jak autenticky propojit témata mé hudby s obrazem, mě přivedlo ke kontemplaci nad vizualitou naší generace obecně. Prostřednictvím malířsky historického pojetí figur, soudobé módy, postironie a kontrastu figur a prostředí, jsem se snažil vyjádřit komplexnost digitální generace Z.

ZDROJE:

Markowski, Miron. Pragmatics of irony and post-irony in internet memes [online]. Kraków, 2022 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: https://www.academia.edu/88185107/Pragmatics_of_irony_and_post_irony_in_internet_memes. Master thesis. Jagiellonian University, Institute of philosophy. dr Leopold Hess

Troemel B. Athletic Aesthetics. 2013, <https://thenewinquiry.com/athletic-aesthetics/>

Troemel B. the post internet report. 2023, video, <https://www.patreon.com/posts/post-internet-80981674>

Chen A. Brad Troemel, the Troll of Internet Art, 2017, <https://www.newyorker.com/magazine/2017/01/30/brad-troemel-the-troll-of-internet-art>

Kol. autorů, Umění po roce 1900, str. 197, 2007, Slovart (ČR)